

HISTÒRIA I TRANSCENDÈNCIA URBANÍSTICA DEL PALAU GOMIS

Lluís Permanyer

Francesc de Gomis, un acabalat mercader de teles barceloní amb un popular establiment comercial al carrer d'Argenteria, va comprar dues cases senzilles que Anna Maria Rey posseïa al carrer Barra de Ferro, 5 i 5 bis. Corria el 1791. Va contractar el prestigiós mestre d'obres Joan Garrido i Bertran (Barcelona, 1724-1792), professional al servei del Bisbat i de la Reial Audiència; havia projectat a la seva ciutat nadiua la restauració del monument a Santa Eulàlia, a la plaça del Pedró, però sobretot la formidable seu del Gremi dels Velers o de l'Art Major de la Seda (1758), que encara admirem avui a la Via Laietana. També havia projectat la casa (1764) d'un avantpassat de Martí de Riquer al carrer dels Escudellers 2, xamfrà Nou de Sant Francesc. Gomis li va encarregar que enderroqués aquelles cases velles i prosaiques, unís les dues finques i li posés dempeus un edifici que fos ben representatiu del seu considerable poder econòmic. El resultat va ser el que tot seguit va passar a ser conegut com el palau Gomis.

No va escatimar res i el resultat va constituir una magnificència singular. La ornamentació original es repartia amb generositat i eficàcia per arreu. La peça més espectacular va ser el gran saló principal, del qual s'ignora la data exacta en què es va construir. Consisteix en un impressionant espai cúbic regular de nou metres de costat. Si la resta de les cambres van ser ornamentades amb sostres pintats, estucats i motlures de guix, al saló la decoració s'enriqueix a més a més amb un fris ample, esculpit en relleu amb grups de mènades o figures femenines cisellades per una mà molt professional i afinada. Pot ser definit com el conjunt barroc tardà, inspirat en un neoclassicisme civil francès, el més rellevant de l'època.

El lloc era magnífic i ben triat. En efecte, gairebé al xamfrà del carrer més noble de la ciutat: Montcada; honorava el cognom dels magnats que ja al segle XI van finançar el primer espai públic medieval projectat tot ell com un eix urbà. Un seguit de palaus, gairebé tots rehabilitats, segueixen ennoblint-lo. El nom Barra de Ferro es va originar arran del 22 de setembre de 1668 quan l'Ajuntament, segons precisa la Rúbrica de Bruniquer, va pagar "32 lliures i 12 sous per les barres de ferro que posaren a la boca de la claveguera i també per a la barrera".

L'estratègia militar del megalòman Bonaparte va perjudicar molt directament Gomis, per culpa del poderós ocupant Lechi.

Giuseppe Lechi, militar italià professional (1766-1836), aviat s'havia posat al servei de l'exèrcit de Napoleó. A finals del 1807 i en qualitat de general de divisió, que manava el Cos d'Observació dels Pirineus Orientals, esperava a la frontera francesa l'ordre de passar a Espanya pel coll del Perthus. El 13 de febrer va entrar a Barcelona amb 5.400 soldats i 1.500 cavalls; també fa el mateix el general Duhesme.

Lechi va escollir el palau Gomis per anar a viure.

El general Philibert Duhesme va intentar primer instal·lar-se al palau del baró de Maldà, al carrer del Pi, però finalment va ocupar primer la casa del marquès de Villel, a la plaça de Sant Josep Oriol, i després el palau March de Reus, a la Rambla.

Els generals Frère, Chabran, Clement, Schwartz i altres, també es van triar les cases millors. Bally, cirurgià major, es va instal·lar a la casa Martí, del carrer Basea. I el capità de cavalleria Balbir, a la casa Valldejuli, al carrer Ample.

Lechi havia estat molt més llest que el general espanyol Ezpeleta: va aprofitar la ingenuïtat de la guarnició de la Ciutadella, per ocupar-la sense disparar ni un tret, en fer veure que anava a passar revista a la tropa. I llavors es va autoanomenar governador militar, és a dir, que manava totes les forces franceses aquarterades a Barcelona i als seus forts. Una de les primeres mesures que va prendre Lechi fou empresonar els barcelonins més influents i més rics, per tal d'extorsionar-los. Un dels detinguts va ser precisament l'amo del palau que ell havia ocupat: Gomis, que pertanyia a la Junta de Subministres, és a dir, els qui havien de lliurar a l'ocupant francès aprovisionament i diners.

Just a la porta del palau Gomis va succeir un incident grotesc, que va indignar una ciutat ja irada. Curiosament no va ser relatat per Juan Mercader en la seva extensa monografia sobre la invasió napoleònica (*Barcelona durante la ocupación francesa*); ho conta, en canvi, Lluís Almerich en els tres volums consagrats a evocar carrers (*Història dels carrers de la Barcelona vella*). El general va posar molta vigilància a la seva nova residència. I un dia, en passar un menestral per davant del portal que anava picant amb una fulla de ganivetet la pastilla de tabac; un dels sentinelles, en descobrir-ho, no va dubtar a prendre les mesures immediates i ben enèrgiques: li va ordenar que es deturés. Tan concentrat estava el bon home en el que feia, que no es va adonar del que li deia, i va seguir com si res. El soldat no s'ho va pensar dues vegades: li va disparar i el va ferir d'una certa gravetat. El fet va revoltar el veïnat; Lechi va intentar justificar-ho, en mostrar el ganivetet, que va qualificar de punyal, tot argumentant que havia intentat una escomesa. Ningú no va donar crèdit a una versió gens enraonada. La situació es va agreujar l'endemà mateix, en morir el ferit. El general va témer per la seva seguretat i va decidir traslladar -se a viure al palau que la família francesa Larrard posseïa al carrer Ample; no hi va anar sol: el va acompanyar La Ruga, l'amant italiana. Lechi considerava que millorava la seva situació estratègica, en raó de la proximitat de La Rambla i la caserna de les Drassanes.

El palau Gomis va ser llavors ocupat tot seguit per M. Bourdon, comissari interventor.

Lechi és definit pels historiadors com un tipus sense escrúpols morals, arbitrari, capaç de fer tota mena d'il·legalitats per tal d'aconseguir el que a cada moment volia. Obligava a la policia a emprar la violència per aconseguir els pagaments. L'assassinat de l'usurer milanès Canton li va costar el càrrec. Quan el general Guvion de Saint-Cyr va abandonar Barcelona el 15 d'abril de 1809, es va emportar Lechi.

Francesc de Gomis va gaudir ben poc aquell palau que havia manat enlairar amb tant d'il·lusió i despesa: va morir el 1815. No va poder veure, ni patir, tot el que va succeir, que començava a mutilar sensiblement un edifici tan noble. I és que el 1860 es va inaugurar l'obertura del carrer de la Princesa. Era un fet ineluctable, ja que formava part de la primera gran transformació urbanística, constituïda per un eix (Ferran, Jaume I i Princesa) basat en la línia recta, el camí més curt, ràpid i directe per unir la Ciutadella amb La Rambla. El projecte, que va donar peu a la creació de la plaça de Sant Jaume, la que sens dubte mereixien uns Ajuntament i Generalitat encarats, va ser executat per l'arquitecte municipal Josep Mas i Vila. Cal precisar, però, que no havia estat fruit de la seva imaginació creativa, sinó de l'aplicació de l'estratègia militar que havien ideat els francesos. En efecte, el fet que Lechi visqués al palau Gomis li va permetre de reflexionar sobre la densitat asiàtica que ja patia Barcelona i que dificultava greument la mobilitat de les seves tropes. Va ser llavors quan ja es va considerar la conveniència d'aconseguir comunicar per via directa i ampla la Ciutadella amb La Rambla, on els ocupants francesos hi tenien el quarter general i la caserna de Drassanes.

Malgrat que la construcció d'aquell eix exigia un enderroc d'una envergadura tremenda, que sentenciava un munt de cases i també alguns edificis històrics rellevants, poc després de la derrota del francès ja va ser portat a terme amb un dinamisme i una pressa mai no vistes. Per exemple, en la construcció del carrer Ferran, un capità general inquiet per la resistència tenaç exhibida per un convent de monges sentenciat al desnonament, va ordenar que si no era evacuat tot seguit, l'enderrocaria a canonades. Així doncs, el naixement del carrer de la Princesa va suposar la destrucció d'una part del palau Gomis, que a més va quedar dividit: la part menys noble va restar aïllada a l'altre cantó del nou carrer. Cal precisar que, en canvi, havia guanyat així una façana rellevant a Princesa, la dels números 16 i 18, projectada per l'arquitecte Miquel Garriga i Roca; a principis del segle XX va aparèixer el portal de sensual corba modernista

La mutilació no es aturar aquí, per desgràcia. El pati elegant i equilibrat va ser també escapçat sensiblement. El cert és que quan hom es troba davant del número 5 de Barra de Ferro, ni la fatxada ni la sorprenent grandària del portal permeten intuir la magnificència interior que amaga. Potser per això es van veure amb cor de persistir en la mutilació, que va degenerar en l'ocupació del formidable buit del saló principal, que va ser omplert amb petites cambres i parcel·lat en tres pisos; al principal hi va viure l'editor Gustau Gili. S'hi van instal·lar també l'Escola de Sabaters i una pensió. Déu n'hi do.

Així doncs, la realitat era que el palau Gomis havia desaparegut, engolit per aquell immerescut i humiliant destí. No sorprèn que quan el 1944 l'editorial Dalmau va publicar el llibre de Ramon Aliberch, *Las casas señoriales de Barcelona*, no mereixés ser evocat, sinó simplement mencionat i sense cap adjectiu.

La recuperació es va fer esperar: la pintora holandesa Gertrud D-Trudy Derksen el va comprar, el va fer rehabilitar, sota la responsabilitat entenimentada dels arquitectes Mercè Zazurca i Josep Gorgues, i el va inaugurar el 2002 com a centre d'exposicions d'art contemporani i altres activitats culturals. Va ser, com qui diu, flor d'un dia; no em va sorprendre gens ni mica: ho vaig veure venir el mateix dia que es va obrir, en parlar una estona amb l'artista i la seva companya, que suportava el mecenatge. Almenys va romandre tancat, sense cap altra mena de penitència. Fins a aquesta primavera del 2011, gràcies a l'arquitecte i editor José Manuel Infiesta Monterde, el nou propietari: l'ha restaurat i adequat per mostrar una selecció de la seva nodrida col·lecció d'art contemporani figuratiu.